laikų visuomenė rūpindavos savo senais žmonėmis. Tačiau pernelyg judrios JAV šeimos išsibarstė tūkstančiais mylių atstu, taip kad tokiuose nuotoliuose atsidūrę vaikai nebejaučia pareigos pagelbėti savo tėvam.

Gyvendamos gerbūvio laikus, JAV neturi užmiršti ir skurde gyvenančių kitų tautų. JAV turėtų visais joms įmanomais būdais pagelbėti neišsivysčiusioms tautoms atsistoti ant savų kojų. JAV negali tolydžio turtėti, kada likusis pasaulis nesulaikomai biednėja. Jos turi įsisąmoninti, kad jų gerbūvis didele dalimi priklauso nuo žaliavų, atsivežamų iš svetur. Lig šiol duodamos pašalpos labai netvarkingai ir dažnai nenašiai sunaudojamos. JAV vyriausybė labai nesmagiai jaučiasi dėl plačiam pasauly draugų stokos ir amerikiečiams rodomo nepalankumo.

Taip maždaug atrodo svarbiausi JAV uždaviniai sudarant tautos socialinį kapitalą, kuris gali absorbuoti 10% visos tautos kūrybinės energijos. Tačiau plečiant visuomeninį ūkį, iškyla jo finansavimo reikalas. Retas protingas žmogus ginčysis, kad pasaulio turtingiausia tauta negali skirti 4% savo uždarbio greit besidauginančių gyventojų švietimui ir milijonams pensininkų, norinčių pagerinti savo gyvenimo sąlygas, apmokymui. Deja, taip nėra. Visi šaukia, kad mokesčiai švietimo reikalam esą nepakeliami. Piliečiai taip nusiteikę, kad visus mokesčius laiko našta ir nenoriai moka naujiems greitkeliams, mokykloms ir ligoninėms. Kiekvienas kandidatas į valstybinę tarnybą rinkėjams žada sumažinti mokesčius, tačiau kai esti išrinktas, stengiasi juos pakelti. Tai rodo amerikiečių menką sąmoningumą ir valstybės nesugebėjimą juos įtikinti pagerinimų reikalingumu, ir nemokėjimu pramatyti greit besivystančio gyvenimo pažangos.

Kiekybinis gerovės perteklius JAV, manoma, gali susmukdyti amerikiečių gyvenimo kokybę. Beatodairinis materializmas, kaip vadovaujanti filosofija, atrodo, labiau tiko ankstybesniems laikams. Anglų sociologas John Stuart Mill savo laiku yra pasakęs, kad JAV esanti šalis, kur susirūpinimas medžiagine pažanga yra toks didelis, kad "visas vyrų gyvenimas pašvęstas dolerių gaudymui, o moterų — tų gaudytojų gimdymui ir auklėjimui". Teologas R. Niebuhras tai paryškino šitaip: "Gamybinė mūsų pramonės galia grąso mūsų kultūrą pajungti mūsų ekonomijai. Vis daugiau gėrybių bei patarnavimų gali nuvesti į milžinišką spaudimą vartotojui prisiimti vis labiau ir labiau prabangų gyvenimo standartą vien tik tam, kad galėtume mūsų ekonomiją išlaikyti sveiką".

Tolimesnę problemą sudaro tai, kad daugumos amerikiečių gyvenimas taip surazgytas vartosenos veiksmais, jog jie linkę susidaryti nuomonę apie gyvenimo reikšmę iš tų vartosenos veiksmų, o ne iš meditavimo, įvykdytų darbų, asmeninės vertės ar padaryto gero kitiems.

Nenuostabu, kad visuomenė turėdama perdaug gerų dalykų, gali pradėti kentėti nuo laimės pertekliaus. Štai, pvz., Radijo reklamos biūras džiaugsmingai praneša, kad 40% visų amerikiečių, vykstančių į paplūdimius, parkus ir piknikus ima su savim nešiojamus radijo aparatus. Daugybė jaunų amerikiečių taip įpratę nuolat klausytis į jų ausis besiliejančio triukšmo, kad važiuodami traukiniu, bežiūrėdami rungtynių ar besimokydami, klausosi radijo. Daugybė tėvų skundžiasi, kad jų vaikai tolydžio nori turėti malonumų, kylančių iš suvartojimo. Visa tai verčia tautą išvysty ti sveiką ūkį psichologiškai ligotos ir nuskurdintos visuomenės ribose.

Čia pravartu atsiminti, kad visa eilė praeities civilizacijų susmuko dėl jų rinktinės visuomenės pernelyg didelio malonumų pamėgimo ir prisirišimo prie turtų ir visokių menkysčių. Tada buvo neįmanoma malonumais aprūpinti ir plačiasias mases. Tačiau tas pavojus nė kiek nemažėja dėlto, kad dabar malonumai yra patapę masių malonumais, o ne vien tik išrinktųjų. Ad. Stevensonas teisingai sako: "Jeigu amerikiečiai pataps Prancūzijos Liudviko XV laikų tauta, skaičius jų neišgelbės."

Sociologų manymu, dvi stambios kliūtys pastoja kelią betkokiam žymesniam pakeitimui dabartinio amerikiečių gyvenimo būdo. Viena jų — plačiai įsišaknijęs amerikiečių įsitikinimas, kad jų technologija galinti išspręsti visas problemas. Tas įsitikinimas tebesilaiko nepaisant to, kad technologija nepaliaujamai juos stumia į vis didėjantį gigantiškumą ir į vis didėjančią gamybą, paremtą automatiškumu, kuris reikalauja dar didesnio suvartojimo.

Jeigu amerikiečiai nori patapti savo likimo ponais, sako V. Packard'as, jie turi susitvarkyti su savo mašinomis. Pirmiausia jie turėtų pripažinti, kad jų klestinti technologija nėra nieku neaptemdyta malonė. Dabar jau daugelis technologų tai pripažįsta. Pradeda atsirasti balsų, jog nereikia perdaug pasikliauti iliuzijom, kad technologija galinti išspręsti esmines žmogaus problemas. Taip, pvz., Charles Lindsbergas, vienas didžiųjų moderniosios technologijos didvyrių ,savo

R. JAUTOKAITĖ ŠAUKSMAS (ALIEJUS)

nusivylimą išsakė šiais žodžiais: "Aš išaugau kaip mokslo mokinys. Aš žinau jo apžavus. Aš jaučiau žmogaus dievišką galią, kurią jam suteikė jo mašinos... Dabar gi aš išgyvenau mokslinio materializmo ankstybąsias išdavas. Aš mačiau žmones pavirstant į žmogiškus krumplius fabrikuose, kurie, jų manymu, turėjo praturtinti jų gyvenimą. Aš mačiau kaip pasididžiavimas meistriškumu smuko ir žmogaus charakteris menkėjo pagal tai, kaip gamybos linijų našumas didėja... Amerikoje mes dar tebeturime galimumą sukurti žmogum paremtą kultūrą, kur iniciatyvos reikšmė vertinama ne tiek jos piniginiu pelnu, kiek ją sukuriančios visuomenės pobūdžiu, kur žmogaus matas yra jo paties būdas, o ne jo galia ar jo turtas".

Amerikiečiai neturi leisti technologijai dominuoti jų gyvenimo. Jie turi stengtis suderinti neūkinius veiksmus su ūkiniais. Jiems reikia sudaryti pakenčiamus su jų mašinomis santykius, kurie paliktų galimumą iškilti žmogaus dvasiai.

Antroji stambioji kliūtis, stovinti ant kelio, vedančio į amerikiečių gyvenimo būdo pakeitimą, yra visur įsiskverbęs aplinkos komerciškumas, kuriame jie gyvena ir alsuoja. Amerikiečiai yra atsidūrę nuolatiniam spaudime įvertinti savo pasitenkinimą gyvenimu remiantis medžiaginių turtų pagrindu. Gal kada amerikiečiams pavyks išvystyti pasipriešinimą, vedantį į permainą, kaip išdavą vis didėjančio pardavimo reklamų antplūdžio. Netgi galimas ir pačių pardavėjų savanoriškas pasitaisymas, jų savigarbos, mandagumo, sąžiningumo ir kuklumo išugdymas.

Per pastaruosius tris dešimtmečius reklama išaugo į vieną didžiųjų JAV socialinės kontrolės priemonių. Ji pritapo prie bažnyčios, prie mokyklos, prie pramonės, kaip labiausiai įtakojanti žmonių gyvenimą.

Tradicinės institucijos mėgino patobulinti žmogų ir išvystyti jame socialinių vertybių ypatybes. Bažnyčia apeliuoja į žmogaus dvasią ir sąžinę, mėgindama įtikinti laikytis dorovės principų. Mokykla apeliuoja į žmogaus protą ir jam teikia viltį ištobulinti protą ir sugebėjimus. Ir netgi pramonė apeliuoja į žmogaus ambiciją ir siūlo jo paties kūryba įvykdytą atpildą. Panašiai ir reklama turėtų išvystyti socialinių vertybių idealą žmogaus patobulinimui, skatindama norus, ji turėtų padėti ugdyti ūkio našumą, kuris, savo ruožtu, sukuria darbus ir pakelia medžiaginio suvartojimo lygį. Tačiau, kaip prof. Potteris teisingai sako, reklama mažai teprisideda išugdyti pačiam žmoguje socialinių vertybių ypatybes.

Pastaraisiais metais nepaprastai didelės įtakos žmonių sukomercinimui daro televizija, nes beveik kiekviena šeima per savaitę išsėdi prie jos 38 ar daugiau valandų. Galime stebėtis, kad visuomenė nereikalauja programų pagerinimo. JAV yra vienintelės tarp Vakarų demokratijų, neturinčios rimto nusistatymo kaip tvarkyti oro bangų viešą naudojimą visuomenės labui. Pvz., Prancūzijoje ir Olandijoje televizijų programose neleidžiama jokių reklamų. Pats visų mažiausias pageidavimas turėtų būti draudimas reklamų davėjams kontroliuoti programų turinį. Taip, pvz. Anglijoje reklamų televizijoje transliavimo korporacija leidžiama tam tikru laiku skelbti reklamas, tačiau ji negali kontroliuoti programos, einančios prieš ar po reklamos. Toliau, valstybė turėtų reikalauti leidimo televizijos stotims veikti, kartu stengdamos skatinti didesnį visuomenės labo paisymą. Dabartiniu metu matome didžiausį absudą, kad privatinėms televizijos stotims veikti reikia leidimo, tačiau per jas transliuoti programoms jo nereikia. CBS ir NBC stengiasi pakelti visuomeninių programų lygį, bet susiduria su didžiausiom kliūtim iš ABC, kuri per ištisas dienas ir naktis grūda mases linksminančias programas. Neužmirškime, kad dabartiniu metu šeimos, bežiūrinčios televizijos, praleidžia ištisas šešias valandas per savaitę bežiūrėdamos ir beklausydamos reklamų.

SESUO M. MERCEDES

* * *

Visa tai rodo, kad šią problemą tinkmai išspręsti bus nepaprastai sunku, tačiau ji turi būti išspręsta, jeigu JAV piliečiai nori sudaryti apystovas, vedančias į savigarbą, ramybę ir asmeninius atsiekimus.

Sociologai tvirtina, kad pasibodėjimas ir neviltis jau pradeda ruošti Amerikos kultūrinį atgimimą. Daugelis miestų planuoja ir stato kultūrinius centrus. Tačiau dar sunku ką tikresnio apie tai pasakyti. Daugely vietų nedideli būreliai susimeta kartą į mėnesį ir aptaria jų perskaitytas įdomesnes knygas. Rimtas skaitymas reikalauja susikaupimo ir atsidėjimo, todėl jų nedaug, palyginus su televizijos žiūrovais. Suaugę amerikiečiai perskaito tik trečdalį to, ką perskaito anglai. Vienas iš trijų šimtų amerikiečių skaito rimtas knygas, pats savo pasirinkimu.

Vis trumpėjant darbo valandom ir atsirandant vis daugiau laisvalaikio, amerikiečiai turėtų būti orientuojami į kultūringesnį laiko praleidimą, kaip, pvz., į turizmą ar skaitymą.

Daugybė amerikiečių turi gražius namus ir nemaža turto. Jie gyvena civilizuotą, kuklų, prasmingą gyvenimą. Jie nėra įsisiurbę į tuos turtus, ir jie pripažįsta, kad tėra tik kuklus ryšys tarp turtų ir pasitenkinimo gyvenimu, išskyrus tai, kad turtas gali žmogų pagadinti. Tokia sumani ir ryžtinga tauta, kaip amerikiečiai, turėtų sugebėti išspręsti naujas problemas, susijusias su jų nuostabiai našiomis mašinomis, nepasiduodami jų prievartai ir iš eikvojimo nedarydami dorybės. Tada jie išmoks gyventi su savo perteklium ir nebeskurdins savo sielos beprotišku tų turtų gaudymu.